

Foucault'un İktidar Analizi Bağlamında Eğitim Yönetimine İlişkin Bir Değerlendirme¹

İlknur Şentürk

Selahattin Turan

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bu makalede, Michel Foucault'un iktidar kavramına ilişkin çözümlenmeleri eğitim yönetimi bağlamında tartışılmıştır. Foucault'un, özne-iktidar, iktidar biçimleri [pastoral iktidar/biyo-iktidar], büyük kapatılma ve denetim toplulukları, özneleşme ve kendilik teknikleri gibi kavramlaşturmaları, eğitim politikalarının yapılandırılmasında yeni bakış açıları sunabilir. Çalışmada, iktidar kavramı, doğruluk rejimi üretimi olarak iktidar, iktidarı çözümlenme araçları ve iktidarla mücadele yöntemleri, yönetimsellik kavramı ve neo-liberal politik rasyonalitenin eleştirisi konuları ele alınmıştır. Ayrıca, eğitim yönetimi yaklaşımlarıyla eğitim politikalarının hâlihazırda durumunun ve pratiklerinin iktidar kavramı ışığında çözümlenmesi ihtiyacı üzerinde durulmaktadır. Bu doğrultuda, eğitim yönetimi alanındaki akademisyenlerin, egemen paradigmanın hizmetinde teori ve söylemler üreten bireyler olarak değil, ürettiği bilgi ile eleştiri pratiğini kurabilen entelektüeller olarak kendilerini konumlandırmaları önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Foucault, eğitim yönetimi, eğitim politikaları, iktidar kavramı

---

¹ Bu çalışma 30 Nisan-2 Mayıs 2010 tarihlerinde Eğitim Yöneticileri ve Eğitim Denetçileri Derneği tarafından Antalya'da gerçekleştirilen V. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi'nde sunulan sözlü bildirden üretilmiştir.

Atıf için/Please cite as:

Şentürk, İ., & Turan, S. (2012). Foucault'un iktidar analizi bağlamında eğitim yönetimine ilişkin bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 18(2), 243-272.

An Examination Regarding Educational Administration in the Context of Foucault's Power Analysis

Background. Educational administration is a field that requires disciplinary collaboration and working in theory and practice. However, especially in Turkey, it can be said that theoretical and practical information produced in educational administration has reference retrieval from business administration, economy, management, organization and similar areas. In this context, it can be said that *ontological*, *epistemological* and *methodological* dilemmas and deadlocks are experienced due to not adequately nourishing from human and social sciences (philosophy, sociology, psychology, anthropology etc.) in educational administration field. Studies produced in the field of educational administration congregate around the models developed in capitalist societies with the main themes like 'quality management', 'strategic management', 'risk management' and 'job satisfaction'. Mentioned themes can generate problem areas that are up to date and needs to be discussed. However, created information is seen to have tendency being stereotyped in theory and practice.

Management is an act that includes the constituents of power and strength. Therefore, how power areas are structured in administrative acts and processes, and how power relationships are constructed and maintained need to be examined. By this study, it is aimed to provide a contribution to the field since limited studies are performed concerning education, management and power relations in educational administration field in Turkey. Thus, new perspectives are presented about determining '*power*' areas in educational organizations by the context of expanding power conceptualization in education system and educational practices that is defined by Foucault (b.1926-d.1984) and Althusser (b.1918-d.1990) as one of the *government's ideological devices*. How administrative acts and processes are influenced from the relationship between knowledge and power, concretized progressively in contemporary societies, is a problem area that needs to be investigated.

In this study, contributions of Michel Foucault's concept of power analysis to educational administration are discussed. Foucault presents rich point of views about some concepts like subject-power, types of power [panoptic power/bio-power], panopticon and inspection societies, subjectivism and technologies of the self for reanalysis and construction of educational politics by means of his unique sociology. This study covers the topics of power concept, power as regime of truth production, power analysis tools and struggle methods against power, administrative concept

and criticism of neo-liberal political rationalism. In addition, the study puts emphasis needs analysis of educational administration approaches and present states of educational politics in the light of power concept. In this context, Foucault's 'discipline' and 'power' conceptualization and development are thought to provide contributions to intellectual development of educational administration field. In order to understand how power areas are constructed in educational administration politics and administrative processes, and question what kind of negotiation and distance occur between people serving education and prevailing ideology, requirement for awareness development in research and application processes is concluded.

Power and Truth Regime Production. Foucault (2000b, p. 37-38) expanded the term of 'power' that was restricted only by the definition as being government device. Philosopher asserts the reason of expansion of this concept like that traditional governmental theory does not reveal the function and practice field of government devices in all aspects. According to him, power struggles comprise complicated sociological and political problem areas in their core. Foucault suggests multidimensional power analysis especially in the context of 'oppressing', 'directing', 'managing', 'power group', 'government device', 'hierarchy', 'supervision', 'prohibition' and 'enforcement' concepts. He states that power of the government does not represent all power relations. Government power is a meta-power that adopts *-prohibition and alignment-* function in its core, and has super structural position that operates micro-power relations under its basis (Foucault, 2000b; Günlü, 2003; Saygılı, 2005).

Power needs truth regime in order to maintain its existence and legitimize its existence style. Power areas both produce knowledge and nourish power. Individuals articulated without getting space the criticism of power's vicious cycle, especially administrators, become blind across this truth production with their ideals concerning preserving and maintaining their power relations. It is the scientific areas that enables penetration of power relations to societal structure and establishes the definition of truth regime and reality statement. These power relations neither can be differentiated without the production, accumulation and circulation of this *reality* statement, nor settle down and function. Specifically, power does not function without *-reality statements economy-* that is within the power and is effective by means of power. Power does not give up querying, searching and saving; power institutionalizes pursuit of reality, provides profession and rewards it (Foucault, 2000b, 2003).

Tools for Analyzing Power and Struggling Methods with Power. According to Foucault (2000b, p. 105-111), techniques for analyzing power can be summarized as in the following:

1. It is necessary to seek power in most regional and most local locations, institutions, and in locations and tools where it exceeds the boundaries of its arranger and determinative rules, disperse in its institutions and embodied in techniques.
2. It is required to examine power in its specific place with actual impacts in which there is a direct and indirect relationship with the thing that can be named as temporary object, goal, and practice area in terms of its surface. Therefore, the question that needs to be directed are “How the processes run in the level of subjection procedure or in the level of constant processes that enclose subordination of bodies, management of actions, direction of behaviors?” instead of directing the questions like “Why someone wants to dominate? What is the thing to aspire? What are their major strategies?”
3. Power should be analyzed considering the circulation and functioning of the thing as a chain. Power functions, power functions in the form of a network and in this network, individuals not only enter into circulation, but also they comply and implement it. Individuals always are the tools of power. Power utilizes individuals as a passageway, but not exposed to individuals.
4. It is necessary to analyze power bottom-up; that is, it is required to realize histories of power, its unique structure, how power moves within small mechanisms that have specific and infinite strategy and techniques, and then how these power mechanisms that have unique technologies are surrounded with general mechanisms and global forms of domination, how they transformed and expanded.
5. Ideology products can accompany with major mechanisms of power. To illustrate, an education ideology which is on the basis of extreme power network is not ideologies. At this point, it is necessary to examine forming and accumulation tools of knowledge, observation methods, saving techniques, research and investigation procedures, and verification devices.

Based on the above statements, education administrators have to answer two questions: “*Why I manage this micro power?*” and “*Why I don’t avoid being included in entrenched management and control system?*” For emancipation of our thinking styles that are formed in this manner, this is a

new beginning for transforming power, conflict, and domination areas to forms of human life. Education practices in operation deal with how individual can exhibit obedience. Controlling of education by capitalist and ruling class in Turkey, endeavor of creating unique plant/factory like schools, turns the form of this obedience to tool that serves for neo-liberal ideals. It is necessary to focus on how to nurture self-emancipation that do not meet the given discipline categories. For deciphering micro power structures in educational organizations, dynamics that generate societal realities, set of rules and transforming of epistemologies form the starting point of construction of a more human society. It is obliged to consider educational approaches that address individuals as subject, construct historical, societal and political experiences, examine domination styles in behalf of truth, and assist formation of self-perception and manners. Schools are facing with the risk of transformation to international educational organizations. In this context, not only educational sciences and teacher training programs as production of knowledge, but also academicians are faced with the danger of being considered as tool status.

Concept of Administration and Criticism of Neo-liberal Political Rationality. Administration explains meaningful relationship between administering and thinking systems. Administration is the integrity of organizations that enable practice of power styles with administrative, politic and technical tools for security devices, instructions, analysis, thoughts and tactics (Foucault, 2000b, p. 285; English, 2006; Peters, 2002).

Administration is the determiner for comprehension of educational politics (Gillies, 2008). Foucault's administration concept corresponds to management of the behaviors. Learning is thought to be a powerful tool for organizing of education and teaching in terms of politics and economics. With the significant expansion of administration, education responds the question of how economic practices and actions are operated for cooperation (Olssen, 2006). Administration functions for management of educational politics as a device. In terms of actors, procedures, organizations and actions, education is the primary politics area of governments. Administering: is "order of things, the most convenient arrangement, directing human behaviors, and constructing potential action areas for human as regards techniques and methods" (Gillies, 2008, p. 416). Administration is the analysis of politics rationality, quality of rules and laws, logic, management approaches by ideal principals, management discourse in thoughts and actions. Transforming to democratic values in political discourses, supervising value differences, founding trust, nourishment, acknowledging democracy as being a life style rather than an administration type, knowing collective and participatory life experiences,

and forming management rationality beyond power types can be effective (Gillies, 2008, p. 425). In this context, when the field of information forming political language is considered, not disregarding totalitarianism of the produced knowledge in educational administration and who constructs the truth regime for the produced knowledge in the field can be the starting point for analyzing micro power relations that are generated through knowledge. On the other side, neo-liberal management rationality depends on gaining self-management capacity based on market conditions. Political rationality of neo-liberal management is formed by risk taking, competition, individual responsibility and profit-centered legitimized tactics. Neo-liberal rationality uses inspection as management technique with internalizing security concept in social life rather than using discipline. Neo-liberal politics deals with human and values of human life with the extent of its economic return. This kind of management mentality exactly refers to biopolitics. Individuals deserve value-laden life in the extent of participating economic production and bringing profit. By means of handling social and political problems as technical and economic problems entirely, the problems can be solved through “*sustainability ratio*” principle. Teacher training and employment practices in Turkey can be exemplified to the case that “*sustainability ratio*” should be handled for the solution of the problem. Solution practices of neo-liberal power, pointing market, constructing social field with market language in adapting deadlocks are coded as individual failure (taking KPSS score or similar scores for designation of teachers) (Aka, 2004; Aytaç, 2005; Köse, 2009).

Power Discourse and Educational Administration. Dilemmas in educational administration and politics direct academicians to deal with concepts like conflicts, dismissal, curriculum change, centralized exams and similar areas in education rather than contemplating the problems of the field and analyzing social codes. When already knowledge and practices in the field are analyzed, it can be said that educational administration is in the state of searching its identity. The field seems to be “*artificial*” due to not producing peculiar forms. If this concept is taken into account, power concept can be used to analyze knowledge-power and normalization concepts by considering the process of educational politics. Therefore, epistemological place of educational administration that is formed around “*truth regime*” forces to debate superficiality of the knowledge and dominant approach (Barrat, 2004; Levine, 2008). Hereby, power and power areas can be analyzed thoroughly in educational administration. In the work of Foucault named “*Panopticon*” (2000c, p. 106-107, 126, 130); he handles hospitals, dormitories, educational organizations, factories, workshops and prisons as the parts of social power that make up functioning conditions of industrial

and capitalist society, beginning in the 19th century. Modern society directs lives of individuals in a punitive system, discipline them, and oversee extreme presences. It achieves surveillance on behalf of justice, aesthetics, knowledge, health and collective benefit. Like other organizations, educational organizations as being protector centers of “normal” and “normative” beings undertake the modern work of a prison guard. At this point, educational administration functions with administrative purposes in general and adopts “therapeutic” roles in particular. In this respect, education operates the conformation of individuals to developmental process in accordance with the societal “normality” and elimination of “pathologic” characters outside of social normality. In this process, the functions of educational administrators in given social order are inspecting and monitoring the nourishment of individuals contributing “panopticon” that are normalized to societal order and aligned with the social system.

Conclusion. Educational administrators and researchers should aware that given disciplining and normalizing social codes serve truth regime which determines the acts of educational politics and administration determined through educational ideologies. It is necessary to develop a new point of view to knowledge of the field, enclosed with security, risk management, entrepreneurship, standardization, planning, effectiveness, efficiency, profit and cost like business terms, in terms of criticizing what kind of rationality they served to. Therefore, researchers and implementers in educational administration field, the following suggestions should be opened to debate:

1. Analyzing how administration processes are constructed, examining what kind of relationship there should be with the dominant ideology of human nurturing, disputing what kind of strategies should be taken into account in research and implementation processes.
2. The content of administrator training should be strengthened by sociological, political, economic, psychological and philosophical tools in order to arouse awareness of means of pressure used in administrative process and acts.
3. By means of using inspection, monitoring, control and discipline tools in administrative processes, administrators should be encouraged to adopt humanistic administrative attitudes with ignoring transformation of “object of power”.
4. Administrators are required to have intellectual and political identities. Knowing political identity as a devise comprising inclusive politics and human sciences in real terms rather than being polarizer of given ideologies.

5. In administrative acts for construction of organizational structure, it is necessary to leave the strategies, which divide individuals as regards location, time and ability, categorize individuals, and standardize them, and it is required to construct an organizational culture comprising differences and dynamics in its agenda.
6. It is necessary to define researchers and implementers in educational administration field as being free intellectuals contributing the construction of more fair and humane world.

Keywords: *Foucault, educational administration, educational politics, power*

Eğitim yönetimi, teori ve uygulamada disiplinlerarası işbirliği ve çalışmayı gerektiren bir alandır. Ancak özellikle Türkiye’de, eğitim yönetimi alanında üretilen kuramsal ve pratik bilginin referanslarını çoğunlukla, işletme, ekonomi, iktisat, yönetim, organizasyon ve benzeri gibi alanlardan aldığı söylenebilir. Bu durumda eğitim yönetimi alanında, insan ve toplum bilimlerinden (felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, vb.) yeterince beslenememekten kaynaklanan *ontolojik, epistemolojik ve metodolojik* çıkmaz ve açmazlar yaşandığı söylenebilir. Eğitim yönetimi alanında üretilen çalışmaların ana temalarını ‘kalite yönetimi,’ ‘stratejik yönetim,’ ‘risk yönetimi’ ve ‘iş doyumu’ gibi daha çok kapitalist toplumlarda geliştirilmiş modeller etrafında topladığı görülmektedir. Sözü edilen temalar güncelliği olan, tartışılması gereken sorun alanlarını oluşturabilir. Ancak, üretilen bilginin, teori ve uygulamada basmakalıp olmaya eğilim gösterdiği gözlemlenmektedir.

Yönetme, güç ve iktidar bileşenlerini içeren bir eylemdir. Dolayısıyla, idarî eylem ve süreçlerde güç alanlarının nasıl yapılandırıldığı, iktidar ilişkilerinin nasıl kurgulandığı ve sürdürüldüğü incelenmesi gereken bir husustur. Bu çalışma ile Türkiye’de eğitim yönetimi araştırmalarında eğitim, yönetim ve iktidar ilişkilerinin yeterince incelenmediği düşüncesinden hareketle, alana farklı bir katkı getirilmesi amaçlanmıştır. Foucault (d.1926-ö.1984), Althusser’in (d.1918-ö.1990) *devletin ideolojik aygıtlarından* biri olarak tanımladığı eğitim sistemi ve eğitim uygulamalarındaki iktidar alanlarını, iktidar kavramsallaştırması bağlamında genişleterek, eğitim örgütlerindeki ‘güç’ alanlarının belirlenmesine ilişkin yeni bakış açıları sunmaktadır. Bilgi ve iktidar arasındaki ilişkinin giderek artan biçimde somutlaştığı çağcıl toplumlarda, *idarî eylem* ve *süreçlerin* bu ilişkiden ne ölçüde etkilendiği tartışılması gereken bir sorun alanıdır.

İktidar ve Doğruluk Rejimi Üretimi

Foucault (2000b, s. 37-38), iktidarı salt devlet aygıtı ile sınırlayan tanımını genişletmiştir. Düşünür, bu kavramı genişletme gerekçesini şöyle ifade eder: Geleneksel devlet teorisi, devlet aygıtlarının işleyiş ve uygulama alanını bütün yönleriyle ortaya çıkaramamaktır. O’na göre iktidar mücadeleleri, özünde, sosyolojik ve politik olarak çetrefil sorun alanlarını barındırmaktadır. Foucault, özellikle ‘tahakküm kurmak,’ ‘yönlendirmek,’ ‘yönetmek,’ ‘iktidar grubu,’ ‘devlet aygıtı,’ ‘hierarchy,’ ‘denetleme,’ ‘gözetleme,’ ‘yasaklama’ ve ‘zorlama’ kavramları bağlamında çok yönlü iktidar analizini önerir. O’na göre devlet iktidarı, bütün iktidar ilişkilerini temsil etme gücüne sahip değildir. Devlet iktidarı, özünde, *-yasaklama ve*

hizaya sokma- işlevi etrafında yapılan meta-iktidar olup toplumsal mikro-iktidar ilişkileri temelinde işleyen, üst-yapısal bir konuma sahiptir (Foucault, 2000b; Günlü, 2003; Saygılı, 2005).

İktidarın üç farklı biçimi vardır. Bunlardan birincisi, *egemenlik*dir. İktidar alanını toplumsal alandan ayıran egemenliktir. Devlet, gücünü, yaptırım yoluyla kullanması ve kanunlara itaati sağlamasıyla inşa edilir. Ana yaptırım tekniği, suç ve ceza kategorilerinin kanunlarla belirlenmesi ile temayüz eder. İkincisi, *disiplin*dir. Ağırlıklı olarak, onyedinci yüzyılda geliştirilen gözetim, kontrol, ayırıştırma, mekânsal düzenleme, sınıflandırma ve akılcılaştırma gibi teknikler aracılığıyla geliştirilen disiplin olgusu belirli bir standartlaşmanın oluşmasına ve normlara uygun davranan uysal bedenlerin üretilmesine vesile olmuştur. Üçüncü iktidar biçimi, *güvenlik*dir. Onsekizinci yüzyılın sonunda ivme kazanan sanayileşmenin de etkisiyle, egemenlik yerini disipliner iktidar ve düzenleyici iktidara bırakmıştır. Disipliner iktidar, beden siyaseti üzerinden inşa edilmektedir. Buna karşın düzenleyici iktidarın ana nesnesi nüfustur. Foucault'un biyo-politika adını verdiği siyaset, insanın temel biyolojik özelliklerini siyaset nesnesi haline getiren bir dizi mekanizmalardan oluşmaktadır. Disipliner iktidar, ideal bir davranış modeli üzerinden norm belirler ve bireyleri buna uyumlu hale getirmeye çalışır. Güvenlik eksenli düzenleyici iktidar ise normallığı hesap etmekle başlar, normallığın eğrisini çıkarır ve normu buna göre belirler (Foucault, 1992; Gambetti, 2009; Karakayacı ve Kurtarı, 2006).

Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda, bireylerden çok çalışıp etkili ve verimli olmalarını bekleyen yeni iktidar biçimleri doğmuştur. Söz konusu iktidar tip ve tiplerine dayalı güç ilişkileri bireylerin beden, hareket, tutum ve gündelik davranış kalıplarını düzenleyerek iktidarı bedenleştirmiştir. Bir başka ifade ile yeni iktidar teknikleri olarak nüfusu düzenlemek, insanı idare etmek, denetlemek ve yönlendirmek olarak temayüz etmiştir. Bir başka ifade ile sermaye birikimini destekleyen ekonomik sistem ile insanı yöneten iktidar sistemi, onyedinci yüzyıldan itibaren birbirinden ayrılmaz olgular haline gelmiştir. İktidarlar tarafından birçok sorunun nüfus, kamu sağlığı, konut, yaşam süresi ve doğurganlık gibi olgulardan kaynaklandığı vehmiyle hareket edilmeye başlanılmıştır. Foucault'a göre, iktidar kavramını ve etkilerini yalnızca birtakım baskı, hukukî yaptırım, yasaklama ve cezalandırma sözcükleri ile tanımlamak iktidar kavramının kapsamını daraltmaktadır. İktidar ilişkileri, yaşamsal haz alanları üreten, pozitif güçler ve söylemler etrafında şekillenen siyasal pratiklerde örtük biçimde işlemektedir (Barrat, 2004; Barrat 2008; Foucault, 2000b, s. 69-70; Levitt, 2008; Mills, 2003; Prasad, 2008).

İktidar, varlığını sürdürebilmek için varoluş biçimini meşrulaştıracak doğruluk rejimine gereksinim duyar. İktidar alanları hem bilgi üretir hem de iktidarı besler. İktidarın bu fasit döngüsüne eleştirel mesafe almadan eklemelenenler, özellikle yöneticiler, bu gerçeklik üretimi karşısında güç ilişkilerini koruma ve sürdürme ülküsü ile körleşirler. İktidar ilişkisinin toplumsal yapıya yayılmasını sağlayan, iktidar ilişkilerini tavsif doğruluk rejimini, gerçeklik söylemini kuran bilimsel alanlardır. Bu iktidar ilişkileri, bu *gerçeklik* söyleminin üretimi, birikimi ve dolaşımı olmadan ne birbirlerinden ayrılabilir ne yerleşebilir ne de işlev görebilir. İktidardan hareket ederek, iktidar içinde ve iktidar yoluyla etkili olan bir *-gerçeklik söylemleri ekonomisi-* olmadan iktidar işleyemez. İktidar, sorgulamaktan, araştırmaktan ve kaydetmekten vazgeçmez; iktidar gerçeklik arayışını kurumsallaştırır, meslekleştirir ve ödüllendirir (Foucault, 2000b; Foucault, 2003).

İktidarın işleyişine ve konumlanışına hizmet eden bilgi, sadece bilimsel bilgi değildir. Bu süreç ve anlayış teknolojinin, teknokrasinin bilgisi gibi bütün diğer özel bilgileri de içerir. Çağcıl iktidar mekanizmaları yalnız işleyebilmek için değil gizlenebilmek için de geniş bir bilgi ağı gerektirmektedir. Bu noktada asıl olan, entelektüellerin iktidar mekanizmaları ile ilişkili olduğunu gördükleri *'hakikat'* söylemlerini ve bilgilerini deşifre etmeleri gerekliliğidir (Foucault, 2003, s. 244; Mills, 2003).

Gerçeklik ve gerçeklik rejimi sözcelerin üretimi, düzenlenmesi, dağılımı, dolaşımı, işleyişi için düzenlenmiş bir prosedürler bütünüyle, hakikati üreten ve destekleyen iktidar sistemleri ile kendisinin meydana getirdiği ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişkidir. Entelektüel, siyasî anlamda bilgisini, uzmanlığını ve hakikatle ilişkisini siyasî mücadele alanında kullanan kişidir (Foucault, 2000b, s. 79). Entelektüel için temel siyasî sorun, bilimle ilintili olan ideolojik içerikleri eleştirmek ya da kendi bilim pratiğine doğru bir ideolojinin eşlik etmesini sağlamak değil; yeni bir hakikat siyaseti oluşturmanın mümkün olup olmadığını bilmektir. Başka bir anlatımla, hakikati üreten siyasî, ekonomik ve kurumsal rejimi değiştirmek, hakikatin gücünü, etkili olduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel hegemonya biçimlerinden kurtarmaktır (Foucault, 2000b). Foucault'a göre üniversitelerin krizi diye adlandırılan şey iktidar kaybı olarak değil, tam tersine pratik olarak üniversiteden çıkan ve ona göndermede bulunan çok farklı entelektüeller arasında iktidar etkilerinin çoğalması ve güçlenmesi olarak yorumlanmalıdır (Foucault, 2000b).

İktidarı Analiz Etme Araçları ve İktidarla Mücadele Yöntemleri

Foucault (2003, s. 13) iktidarla mücadelenin bireysel, toplumsal ve siyasal yöntemlerini etraflıca tartışır ve siyasî, etik, toplumsal ve felsefî sorun olarak, bireyi hem devletten hem de devletle ilintili olan bireyselleştirme türünden kurtarmanın yollarını aramayı önerir. Yüzyıllardan beri zorla dayatılmakta olan bu tür bireyselliği reddederek yeni öznellik biçimlerine geçerlilik kazandırmak durumunda olduğumuzu vurgular. Foucault'a (2000b) göre bireyi iktidar ilişkilerine dâhil eden ekonomik çıkar, dışarıdan kuşatma gibi etmenlerin ötesinde bilinç dışı kuşatma mekanizması olan "iktidar arzusudur."

Arzu, iktidar ve çıkar arasındaki ilişkiler genellikle sanıldığından daha karmaşıktır ve iktidarı uygulayanların onu uygulamaktan çıkarları olanlar olması gerekmez; iktidar uygulamaktan çıkarı olanlar iktidar uygulamaz ve iktidar arzusu ile çıkar arasında hâlâ tekilliğini koruyan bir oyun oynar. Faşizm anında, kitleler bazılarının iktidar uygulamasını isteyebilir, bununla birlikte iktidar uygulayacak bu bazıları kitleler değildir; çünkü iktidar kitleler üzerinde ve onların zararına, ölümlerine, kurban edilmelerine, katledilmelerine varıncaya kadar uygulanacaktır ve kitleler yine de bu iktidarı arzular (Foucault, 2000b, s. 39).

Foucault (2000b, s. 57-58) ifade edilen kitlesel arzunun bertaraf edilmesi konusunda, baskı rejimlerinin bütün biçimlerine karşıt bir yaşama sanatı geliştirmek gerektiğini vurgulayarak, eğitim çalışanları ve eğitim politikalarının belirleyicisi ve yürütücü konumundakiler için yol gösterici olabilecek şu temel ilkeleri belirtir:

- Siyasî eylemi her türlü birlikçi ve bütünleştirici paranoya biçimlerinden kurtarın,
- Eylemi, çoğalma, yan yana koyma ve birbirinden ayırarak birbirine bağlama yoluyla artırın,
- Çoğul olan şeyi ve hareketli düzenleri sistemlere tercih edin,
- Siyasî pratiği, düşüncenin yoğunlaştırıcısı olarak kullanın,
- Bireyin haklarını, felsefenin tanımladığı şekilde yerleştirmesini siyasetten talep etmeyin,
- İktidara âşık olmayın.

Foucault'a (2000b, s. 105-111) göre iktidar analiz etme teknikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. İktidarı en bölgesel, en yerel biçimlerinde ve kurumlarında; iktidarın, kendisini düzenleyen ve sınırlandıran kuralların dışına taşıdığı, bu kuralların ötesine geçtiği, kendi kurumlarında yayıldığı, tekniklerde cisimleştiği yerlerde ve araçlarda aramak gerekmektedir.
2. İktidarı bir biçimde dış yüzü bakımından, şimdilik nesnesi, hedefi, uygulama alanı olarak adlandırabileceğimiz şeyle doğrudan ve aracı ilişkisinde yer ettiği ve fiili etkilerini ürettiği yerde incelemektir. Dolayısıyla sorulacak soru "Bazıları neden tahakküm kurmak istiyor? Neyin peşindeler? Genel stratejileri nedir?" sorusu değil, "Tabi kılma prosedürü düzeyinde ya da bedenleri tabi kılan, hareketleri yöneten, davranışları yönlendiren sürekli süreçler düzeyinde, tam o anda işler nasıl olup bitiyor?" sorusudur.
3. İktidar, dolaşımda olan ve zincir şeklinde işleyen bir şey olarak analiz edilmelidir. İktidar işler, iktidar bir ağ biçiminde işler ve bu ağda bireyler yalnız dolaşıma girmekle kalmaz, aynı zamanda ona boyun eğmek ve onu uygulamak durumunda kalır. Bireyler her zaman iktidarın aracıdır. İktidar bireyleri geçiş yolu olarak kullanır, bireylere uygulanmaz.
4. İktidarın aşağıdan yukarıya giden bir analizini yapmak gerekir; yani kendi tarihleri, kendi çizgileri, kendi taktik ve teknikleri olan sonsuz ölçüde küçük mekanizmalardan hareket etmek ve ardından kendi teknolojileri olan bu iktidar mekanizmalarının nasıl gitgide daha genel mekanizmalar ve küresel tahakküm biçimleri tarafından kuşatıldığını, dönüştürüldüğünü ve yayıldığını görmek gerekir.
5. Büyük iktidar mekanizmalarına ideoloji ürünleri eşlik edebilir; örneğin bir eğitim ideolojisi, ama temelde iktidar ağlarının uç noktalarında oluşan şey ideolojiler değildir. Bu noktada bilginin oluşma ve birikmesinin fiili araçlarının, gözlem yöntemleri, kaydetme tekniklerinin, araştırma ve soruşturma prosedürlerinin, doğrulama aygıtlarının sorgulanması gerekir.

Foucault'a (2000c) göre, modern toplumlar kendine özgü yöntemleriyle bireyleri hükümranlığı altına almaktadır. Bunun önemli araçlarından biri de denetimdir. Denetim iktidarın önemli bir aracı olup sicillere dayanan bir yapıyla kişileri gözlem altında tutmaya çalışır. Bunun mekânları ise belirli bir yer değil, bütün toplumsal hayattır. Foucault (2000c, s. 146), iktidarın

işleyiş biçiminin öncelikle *bedenler* üzerinde etkili olduğunu ileri sürer. Siyasî iktidarın, ideoloji ve kişilerin bilinci üzerinde etkide bulunmadan önce fiziksel olarak bedenleri üzerinde işlediğini düşünür. Bir başka ifade ile düşünöre göre iktidar, siyasî ve ideolojik yaptırımlarını, kişilerin davranışlarını, tavırlarını, alışkanlıklarını, mekânsal dağılımlarını, yerleşme kiplerini dayatarak, siyasî bir beden teknolojisi ile uygular. Çağcıl toplumların en belirgin sosyolojik özelliği, *denetimdir*. *Disiplin toplumlarından farklı olarak denetim toplumlarının özelliği*, insanları kapatmaya ihtiyaç duymadan, onları özgürleştirerek, özgürleştirme yanılısaması altında normalleştirerek ve nesneleştirerek gözetlemektir. Gözeticiler bir anlamda gözetleyen konumunda olan yöneticiler, nesne konumundaki çalışanları sürekli izlemekte, görünmeden denetlemektedir. Toplumda yer edinmiş, verili güç ilişkilerini değiştirmek ve siyasî alanı dönüştürmek için politik eleştiri yeteneğini geliştirmek gerekmektedir (Foucault, 2003, s. 113; Karaismailoğlu, 2006; Seals, 1998). Foucault (2003, s. 176) iktidarın, mikro mücadele alanlarından oluştuğunu, devlet iktidarının da bu mikro mücadele alanlarının etrafında işlediğini belirtir:

İktidar ilişkileri bir kadın ile erkek arasında, bilenle bilmeyen arasında, ana babayla çocuklar arasında, ailede vardır. Toplumda binlerce iktidar ilişkisi ve sonuç olarak güç ilişkileri, dolayısıyla küçük çatışmalar, bir anlamda mikro mücadeleler vardır. Bu küçük iktidar ilişkilerinin genellikle büyük devlet iktidarlardan ya da büyük sınıf tahakkümleri tarafından yukarıdan yönetildikleri, teşvik edildikleri doğru olsa da, ters yönde, bir sınıf tahakkümünün ya da bir devlet yapısının ancak tabanda bu küçük iktidar ilişkileri varsa iyi işleyebileceğini söylemek gerekir. Her bireyin etrafında, onu ebeveynlerine, işverenine, öğretmenine bağlayan bütün iktidar ilişkileri demeti yoksa devlet iktidarı olabilir mi?

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak, eğitim yöneticileri de şu iki soruya cevap aramak zorundadır: *‘Niçin ben bu mikro iktidarı işletiyorum?’* ve *‘Neden yerleşik yönetim ve denetim sisteminin içine dâhil edilmekten sakınmıyorum?’* Bu doğrultuda şekillenecek düşünce biçimlerimiz özgürleşmek için güç, çatışma, tahakküm alanlarını insanî yaşam biçimlerine dönüştürme yönünde yeni bir başlangıç olacaktır. Yürürlükte olan eğitim pratikleri, bireyin nasıl itaat edebileceği ile ilgilenmektedir. Türkiye’de kapitalist ve egemen sınıfın eğitimi kontrol etme -kendine özgü işletme/fabrika tipi okullar üretme çabası- bu itaat formunu neo-liberal amaçlara hizmet eden bir araç durumuna düşürmüştür. Eğitim bilimcilerin, verili disiplin kategorilerine uymayan, özgürleşmiş benliklerin nasıl yetiştirileceğine odaklanması gerekmektedir. Eğitim örgütlerindeki totaliter mikro iktidar yapılarını deşifre etmek için toplumsal gerçeklikleri üreten

dinamikleri, kurallar bütünü ve epistemolojileri dönüştürme görevi de daha insanî bir toplum kurgusu için başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bireyleri *özne* olarak ve tarihsel, toplumsal, siyasal deneyimlerimizi kuran, gerçeklik adına sunulan tahakküm biçimlerini sorgulatan, benlik algısını bu doğrultuda oluşturmaya yardım eden eğitim yaklaşımlarının yeniden düşünülmesi zorunludur. Okullar, uluslararası eğitim şirketlerine dönüştürülmesi riski ile karşı karşıyadır. Bu bağlamda yalnızca eğitim bilimleri ve öğretmen yetiştirme alanında üretilen bilgi değil aynı zamanda akademisyenler de bir araç durumuna düşürülme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

İktidar ile mücadele sorunu bilgi, iktidar ve etik eksenini etrafında çözümlenebilir. Her deneyim, belli kavramları içeren, ürettiği hakikatlerle ifade bulan bilgi, normlar ve kurallar içeren bir iktidar alanı ve bu bilgi ve iktidar alanları bağlamında bireyin kendisi ile kurduğu belli bir ilişki biçimini bir araya getirir. Bu bağlamda, deneyime göndermede bulunan bilgi alanının oluşumu ve buna özgü söylemsel pratikler ile bireylerin kendilerini tarihsel bir deneyimin özneleri olarak kurma, tanıma ve kabullenme ya da reddetme pratikleri için geçerli olan hakikat oyunlarının analizi, öznelğin eleştirisi için bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Bu husus bireyin kendisinin yaptığı, düşündüğü, söylediği şeylerin öznesi olarak kurmasına neden olan olayların tarihsel bir eleştirisidir. Yani bilgi, iktidar ve etik eksenlerinin, bu eksenlerin bir araya gelerek öznesi olduğumuz deneyimleri kurma biçimlerinin ve kendimizi bu çizgide özne olarak tanıma ve kabullenme pratiklerimizin bir eleştirisidir (Chan, 2000; Chan, 2001; Foucault, 2000a, s. 14; Mayo, 2000; Mills, 2003).

Devlet iktidarı özne temelinde, yalnızca bütünleştirme teknikleriyle işlemez. Aynı zamanda bireyselleştiren, insanları kurulmuş deneyimlerin özneleri haline getiren, yani bilinç ya da öz bilgi yoluyla kendi dayattığı kimliğe bağlayarak ve bu yolla denetim altına alarak işler. Asıl olan ne olduğumuzu keşfetmek değil, olduğumuz şeyi reddetmektir (Foucault, 2000a, s. 64). İktidar alanları ile mücadelede yol gösterici olarak özgürlük üzerinde yeniden düşünülmesi gereken bir husustur. Özgürlük, farklı ve çeşitli davranış biçimleri ve tepkilerin gerçekleştirilebileceği bir imkânlar alanıyla karşı karşıya olmak demektir. Özgürlüğün pratiği yani etik, bir *ethos*, bir davranış biçimi, kendimizi yönetme, davranış alanlarımızı yapılandırma, yaşamımıza ne tür bir biçim ya da yapı vereceğimize karar verme sanatıdır. Bu, özgürlüğü kullanarak kendimizi kendi davranışlarımızın öznesi olarak yeniden kurmak, yani bir ahlâkî özneleşmedir (Foucault, 2000a, s. 12-13).

Foucault'un (2000a,) *Özne ve İktidar* adlı eserinde; devlet akli ve devlet iktidarının rasyonalitesi olarak tanımladığı şey, eğitim yönetimi açısından da seçilen rasyonalite biçiminin, yönetim erkinin veya yönetim kapasitesinin ne tür bilgiyle artırılacağına düşünülmesidir. Bilgi, erkin etkililiğini ve kalıcılığını artırmak için bir araçtır. Bu anlamıyla yönetmek, başkalarının mümkün eylem alanını yapılandırmak, davranışları yönlendirmektir. Bunu yapmanın yolu ise *iletişimi*, yani bireylerin ortak faaliyetlerini, çalışmayı, üretimi, mübadeleyi, yerleşimi denetlemekten geçer.

Yönetimsellik Kavramı ve Neo-liberal Politik Rasyonalitenin Eleştirisi

Yönetim kavramını açıklamak için Foucault (2000b) tarihsel, dönemsel bir değerlendirme yapar. Düşünürü göre, 16. yüzyılı simgeleyen hükümlerlik tiplerindeki iktidar eyleminde yönetimin nesnesi; insanların ilişkileri, yaşama ve düşünme biçimleri, mülkiyetleri, alışkanlıkları ve gelenekleridir. Onaltıncı yüzyıldan sonra ise yönetimin nesnesi insanlar değil, nüfustur. Yönetimin ilgi alanını nüfus ile ilgili doğum oranı, ölüm oranı, nüfusun refahı, zenginliği, işgücü niteliği ve verimliliği oluşturmuştur. Böylece yönetimin amacı da değişmektedir: Hükümlerlikte hükmetmenin amacı hükümlerliğin devamı iken, modernite de amaç nüfusun refahı, zenginliği ve devamlılığıdır. Modernite de yönetimin amacı kendisinin idare ettiği ve yönlendirdiği süreçlerin mükemmelleştirilmesidir. Yönetim araçları artık yasalar yerine bir taktikler dizisidir. O'na göre yönetimsellik, yönetim zihniyeti ve rasyonalitesidir. Yönetimsellik, yönetmek ile düşünce sistemleri arasındaki anlamsal ilişkiyi açıklar. Yönetimsellik, politik ve teknik araçları güvenlik aygıtları olan iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlar, yönergeler, analizler, düşünceler ve taktiklerden oluşan bir bütündür (English, 2006; Foucault, 2000b, s. 285; Peters, 2002).

Temel bilgi biçimi olarak ekonomi-politiği kullanmak, kapitalizmin diliyle konuşmakla eş anlamlıdır. Toplumsal yaşamdaki üretim ilişkilerindeki verimlilik, etkililik ve rekabete dayalı olarak yapılandırılmasının gerekçesini de bu durum açıklamaktadır. Modern yönetimin bir özelliği de bireylerin kendi bedenleri, düşünceleri, varoluş biçimleri ve eyleme tarzları üzerinde etkin olarak, benlik teknolojilerini bir tür mutluluk ekonomisi diliyle dönüştüren bir sistem olmasıdır. Bu durumda birey, yönetimin nesnesi olarak konumlanır. Birey yönetsel rasyonalitenin arzu ettiği biçimde rollere, kimliğe, yaşam biçimlerine göre şekillendirilmektedir. Foucault yönetimsellik kavramı ile yönetmek ve bilgi sistemleri arasındaki organik ilişkinin varlığına göndermede bulunmaktadır. Buna göre yönetimsellik (2000b, s. 285):

- Hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi politik ve esas teknik araçları güvenlik aygıtları olan bu karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlar, analizler ve düşünceler, hesaplar ve taktiklerden oluşan bütündür.
- Bir yandan bütün özellikli yönetim aygıtları dizisinin oluşumu, öte yandan da bütün bir bilgi kompleksinin gelişimiyle sonuçlanan ve yönetim olarak adlandırılabilir bu iktidar türünü uzun bir süre içinde ve tüm Batı'da diğer tüm biçimler üzerinde üstünlük kurmaya götüren eğilimdir.
- Onbeşinci ve onaltıncı yüzyılda idarî devlete dönüşmüş olan ortaçağ adalet devletinin yönetimselleştiği süreçlerdir.

Yönetimsellik, eğitim politikalarının da anlaşılmasında belirleyicidir (Gillies, 2008). Foucault'un yönetimsellik kavramı, davranışları yönetmeye karşılık gelmektedir. Öğrenme, eğitim ve öğretimin politik ve ekonomik olarak örgütlenmesinde güçlü bir araç olarak düşünülmektedir. Eğitim, ekonomik pratikler ve eylemler nasıl ortaklık için işliyor sorusunda yönetimsellik önemli açılım sağlamaktadır (Olssen, 2006). Yönetimsellik, eğitimin politik bir aygıt olarak yönetilmesinde iş görmektedir. Aktörler, prosedürler, kurumlar, eylemler açısından eğitim, hükümetlerin birincil politik alanıdır. Yönetmek: "Şeylerin düzenidir, en elverişli düzenlemedir, insan davranışlarını yönlendirme teknik ve usulleridir, insanlar için olası eylem alanları yapılandırılmaktır." (Gillies, 2008, s. 416). Yönetmek; insanla, insanın yapıp ettikleri ile ilgili bir eylemdir. Yönetimsellik; politik rasyonellik, kural ve yasaların niteliği, mantığı, ideal ilkelerle yönetim yaklaşımı, düşünce ve eylemde yönetim söylemini analiz etmektir. Politik söylemlerde demokratik ideallere dönme, değerler farklılığını gözetme, güveni tesis etme, demokrasinin bir yönetim biçimi olmasının ötesinde bir yaşam biçimi olduğunu, ortaklaşa, katılımcı yaşam deneyimleri olduğunu bilme, yönetim rasyonelitesini yerleşik iktidar biçimlerinin dışında oluşturmada etkili olabilir (Gillies, 2008, s. 425). Bu bağlamda, yine politik bir dil oluşturan alan bilgisi ele alındığında, eğitim yönetimi alanında üretilen bilginin totaliterliğinin ve alanda üretilen bilgi için doğruluk rejimini kimlerin kurduğunun göz ardı edilmemesi, bilgi aracılığı ile oluşturulan ve yayılan mikro iktidar ilişkilerini çözümlemede çıkış noktası olabilir. Diğer yandan neo-liberal yönetimin rasyonelitesi, yönetimselliği, piyasa koşullarına bağlı olarak öz-yönetim kapasitesini kazandırmaya dayanır. Risk alma, rekabet, bireysel sorumluluk ve kâr merkezlilik etrafında meşrulaştırılmış taktikler neo-liberal yönetimin siyasal rasyonelitesini oluşturur. Neo-liberal rasyonelite, toplumsal yaşamı niteleyen güvenlik kavramının içselleştirilmesi ile yönetim tekniği olarak

disiplini değil, denetimi kullanır. Neo-liberal siyaset, insanla, insan yaşamının değeri ile ancak onun ekonomik getirisi ölçüsünde ilgilenir. Bu tür bir yönetim zihniyeti ise tam olarak biyo-politikaya göndermede bulunmaktadır. Bedenler ekonomik üretime katılabildiği ve kâr getirebildiği ölçüde değerli görür ve yaşamaya hak kazanır. Toplumsal ve siyasal sorunlar bütünüyle teknik ve ekonomik sorunlar olarak ele alınarak, söz konusu sorun karşısında çözüm olarak “sürdürülebilir oran” ilkesince hareket edilir. Türkiye’de öğretmen yetiştirme ve istihdamına ilişkin sorunların çözümünde de “sürdürülebilir oran” ilkesinin öne sürülmesi, söz konusu duruma örnek gösterilebilir. Neo-liberal iktidarın çözüm pratiklerinde, piyasaya işaret etme, toplumsal alanı piyasa dili ile inşa etme, çözümsüzlüklerin nedenini piyasaya uyum sağlamada bireysel başarısızlık (öğretmen atamalarında KPSS puanını esas alma ve benzeri) olarak gösterme yer almaktadır (Aka, 2004; Aytaç, 2005; Köse, 2009).

Neo-liberal rasyonalite varlığını, benlik teknolojilerini kurgulama taktikleri ile meşrulaştırır. Neo-liberal yönetim zihniyetinin işleyebilmesi için bireysel özgürlük ve bireylerin kendilerini ‘*homo-economicus*’ olarak yönetme özerkliklerine ihtiyacı vardır. Bu açıdan yönetim, liberal özgürlük arayışının bir sonucu olarak okunmaktadır. Bireyler özgürlüklerini farklı yollarla deneyimleyerek belirli politik ilişkilere kendilerini uyarlarlar. Bu durumda yönetim ihtiyacı; bireysel özgürlük ile siyasal iktidar arasındaki dengeyi gözetmeye dönük eylemler dizisi olarak ortaya çıkar (Köse, 2009). Bu yönetim rasyonalitesi bireyleri ‘vatandaşlık’ temelinde görmez. Birey, özgürleşme ve kendini gerçekleştirme pratiklerini toplulukların üyesi olarak yaşayandır. Özgürlük, bireysel seçimi yapabilmeyi sağlayabildiği için temel yönetim tekniği durumuna gelmiştir. Ekonomik ve toplumsal alanın kendi kendine yönetilebilirliğinin artırılması gerekmektedir. Bu amaçla yönetim teknolojisinin üç temel düzeyde değiştiği izlenmektedir (Köse, 2009, s. 5-7; Rose, 2001).

İlk düzey, uzmanlık ve politika arasında yeni tür bağlantıların geliştirilmesidir. Bu anlamda uzmanlık alanları, siyasetten bağımsızlaştırılarak teknik kavramlara indirgenmekte; piyasanın ilgili kavramlarınca tercüme edilmektedir. İkinci düzey, sosyallik anlayışının “sorumlu birey” doğrultusunda çözülmesi; sivil toplum kuruluşlarının ve cemaatlerin kolektiflikten sorumlu aktörler olarak toplumun yerini almasıdır. Kişisel risk anlayışının gelişmesi ise yönetim rasyonalitesinin üçüncü düzeyindeki bir değişime işaret etmektedir. Üçüncü düzey yönetim öznesi ve nesnesi olarak bireyin tanımının yeniden yapılmasıdır. Bu amaçla artık bireyler ‘üretici’ yurttaşlar olarak değil, ‘müşteri tüketiciler’ olarak güçlendirilmektedir. Müşteri ve tüketici kimliğinin özelliği, bireyin kendi

kimliğini belirleyebilme sürecinde özerk kılınması, 'seçebilme veya tercih edebilme' üzerinden gelişen kişisel sorumluluk ilkesiyle bütün risk potansiyelinin kişiselleştirilmesidir. Bu nedenle klâsik liberalizmdeki 'homo economicus' kavramı iktidara karşı ahlâkî ve siyasî "bireysel özgürlük" anlamına gelirken, yeni liberal dönemde 'homo economicus' kavramının giderek 'özgürce seçimler yapabilme' anlamında 'davranış'lar toplamına indirgenmiştir. Yeni liberalizm yönetimin sınırlandırılması ve düzenlenmesi için rasyonel prensip temelini doğal özgürlük yerine, girişimci ve rekabetçi rasyonel birey davranışlarında bulmaktadır (Lemke'den aktaran Köse, 2009, s. 5-7).

Bireyin girişimci ve rekabetçi potansiyelinin artırılması birey için yeni benlik teknolojileri; nihai olarak ise yeni yönetim ile bilgi tarzları arasında yaratılmak istenen yeni ilişkilere dikkat çekmektedir. Sonuç olarak birey, yeni liberal yönetim rasyonalitenin öznesi ve nesnesi pozisyonunu devam ettirerek, becerilerini giderek ekonomik alanın egemen değerleri üzerinden biçimlendirmekte ve yeniden oluşturmaktadır. Eğitim örgütlerinde ise, yöneticilerin öncelikli ilgi alanları da bu egemen değerlerin örgütsel kültürün bir parçası haline getirilmesi şeklinde kendini belli etmektedir.

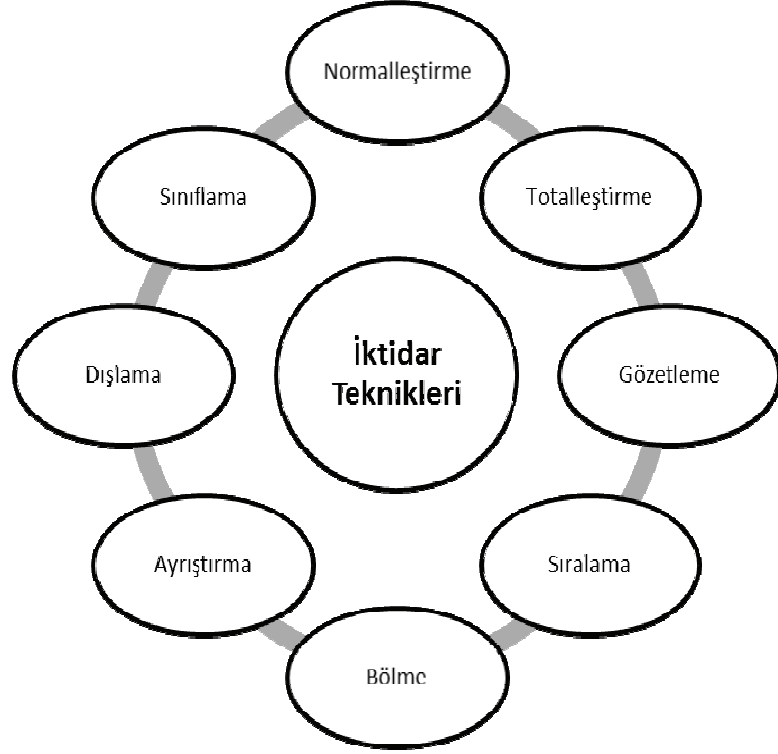
İktidar Söylemi ve Eğitim Yönetimi

Eğitim yönetimi ve politikalarındaki çıkmaz, akademisyenleri alanın sorunlarına kafa yorma ve toplumsal kodları çözümlene yerine daha yüzeysel olan çatışma, okul terki, müfredat değişikliği, merkezi sınavlar ve benzeri konulara yöneltmiştir. Alan ile ilgili hâlihazırdaki bilgi üretimi ve uygulamalar incelendiğinde eğitim yönetimi alanının bir kimlik arayışı içinde olduğu söylenebilir. Alan, kendine özgü biçimler üretmediği için 'yapay' görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında iktidar kavramı, eğitim politikalarını üretme sürecinde bilgi-iktidar ve normalleştirme kavramlarının çözümlenmesinde kullanılabilir. Bu bağlamda eğitim politikalarını yönlendiren 'doğruluk rejimi' etrafında şekillenen eğitim yönetiminin epistemolojik konumu, alanda üretilen bilginin yüzeyselliği ile egemen yaklaşımların tartışılmaya açılması gerekmektedir (Barrat, 2004; Levine, 2008). Böylelikle, eğitim yönetimde güç ve iktidar alanlarının etrafıca çözümlenmesi yapılabilir. 'Büyük Kapatılma' adlı eserinde Foucault (2000c); hastaneleri, yurtları, eğitim kurumlarını, fabrikaları, atölyeleri ve hapisaneleri, ondokuzuncu yüzyılın başında yerleştirilmiş, disiplinleriyle sanayi ve kapitalist toplumun işleyiş koşullarını oluşturan iktidarın toplumsal parçaları olarak ele alır. Modern toplum cezalandırıcı bir sistemde bireylerin yaşamlarını yönlendirir, disipline eder; sıra dışı,

ortalamanın dışındaki varoluşları sürekli gözetir. Gözetlemeyi ise adalet, estetik, bilgi, sağlık, kolektif çıkar adına gerçekleştirir. Diğer kurumlar gibi eğitim kurumları, *'normal'* ve *'normatif'* olanı koruyucu merkezler olarak, bireyler üzerinde modern gardiyanlık işlevini üstlenir. Bu noktada genelde yönetim özelde ise eğitim yönetimi *'tedavi edici'* bir işlev görür. Bu bağlamda eğitim; bireyleri toplumsal *'normalliğe'* uygun olarak gelişme sürecine uyarılma ve toplumsal normallığın dışındaki *'patolojik'* kişilikleri eleme işlevi üstlenir. Bu süreçte eğitim yöneticilerinin işlevi, verili toplumsal düzende *'büyük kapatılmaya'* katkı sağlayan, normalleştirilmiş toplumsal düzene uyumlu ve hizaya sokulmuş bireylerin yetiştirilmesini denetleme ve gözetlemedir.

Bu anlayış ve yaklaşımda disiplin; türdeşleştirme, çerçeveleme, bireyin yerini belletme, işlevsel yerleştirme ve bireyin sınıf içindeki hiyerarşisini belirleme sistemi ile işler. Klâsik dönemde okullar görevlerini sürekli ve ilerlemeci olarak örgütlediği bir program dâhilinde yerine getirirlerdi. Modern çağda okullar, temel görevlerini, zihinsel disiplin, biçimsel kurallara uyma ve yönetmelikleri uygulama şeklinde yerine getirir. Okulda cezalandırılan beden değil, zihindir. Okul, bir hapisanedir ve *'gözetleme mekanizması'* işlevi görür. Disiplin, görülmeden gözetlemeye dayalıdır. Okul mekânı; *"öğreten bir makine olarak, ama aynı zamanda gözetken, hiyerarşik hale getiren, ödüllendiren bir makine olarak işlev görmeye başlar"* (Hesapçoğlu, 2000, s. 8-11).

Örgütsel yaşama biçimleri etrafında tanımlanan idarî roller, doğruluk rejiminin bir işlevidir. Bu durum, geniş anlamda, bir tür örgütsel yaşamdaki tahakküm ilişkisidir. Eğitim örgütlerinde tahakküm ilişkileri, kurallar dizisi ile sürdürülür. Kural yapıcılar ve kontrol uygulayıcıları, doğruluk rejimini sürdüren figürlerdir. Eğitim örgütlerinde kurumsal güç, disipline edilmiş bedenlerde kendisini gösterir. Burada yönetici ve öğretmenler, disiplin ve kurumsal gücün bir ajanı olarak konumlanır ve işlev görür. Eğitim kurumlarındaki bu ajanlar tarafından ifa edilen *'gözetlenmenin'* temel amacı, normalleştirmedir. Eğitim örgütlerindeki kurumsal güç ilişkileri; disiplin uygulamaları, hiyerarşikleştirme, türdeşleştirme ve dışlama mekanizmaları aracılığı ile işler. Görünürde ve uygulama da pozitif ve olumlu algılanan, verimlilik, etkililik, yüksek standart ve kalite odaklı kontrol ideolojilerinin asıl amacı beden ve zihinleri ehliştirmektir. Eğitimde ehliştirmeye ve terbiye teknikleri; düşünce ve eylemleri totalleştirici, türdeşleştirici ve normalleştiricidir. Bir başka ifade ile eğitimde iktidar ve kontrol teknikleri, normalleştirme, totalleştirme, gözetleme, sıralama, ayrıştırma, dışlama, bölme ve sınıflandırmadır (Chandler, 2009). İktidar teknikleri kavramsal olarak Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. İktidar tekniklerinin kavramsal gösterimi (Chandler, 2009, s. 62).

Yönetimselliğin diğer bir boyutu da güvenlik sorunsallaştırmasıdır. Güvenlik sorunsalını aşmak için nüfusu gözetleme, düzenleme, sıralama, bölme, ayırıştırma, sınıflama gibi tekniklerle kitleleri kontrol etme bilgisinin elde edilmesi gerekir (Yıldırım, 2004). Bu bağlamda eğitim ideolojisi; insanları, hizaya sokma, bir arada toplama, işaretleme ve sınıflandırma gibi tekniklerle gözetlenebilir, denetlenebilir ve yönetilebilir bir hale getirmeye çalışır. Dolayısıyla 'yönetimsel' alanın güvenlik temelli iktidar tekniklerine dayandırılması, devlet biçimini tavsif eden süreçler olarak eğitim yönetiminin de tahakküm alanına dönüştürülmesine sebep olmaktadır. Gözetlemek, güç kullanmadan kontrol etmenin bir aracıdır. Foucault'a (1992a) göre gözetlemek kurumlar için bir gerekliliktir. Gözetlemek, bireyler üzerinde disiplini temin edici bir özellik taşır. Gözetleme, ilişkileri tanımlanmış ve düzenlenmiş öğretim eylemlerinin verimliliğini artırıcı bir unsur olarak rasyonelleştirilir. Normalleştirme de ise standartlar işe koşudur. Standartlar, 'normal' olanı tanımlar. Dolayısıyla yönetimsel eylem, düşünceler, normlar, davranışlar ve tutumlar ile bilgiyi standartlaştırır.

Örgütsel yapılarda, örgütsel davranışa uyum normları da bir normalleştirme aracıdır. Çağcıl örgütselde, 'standartlaştırma' yönergeleri ve mevzuatı örgütün özgün alanlarını ve kültürünü göz ardı edebilecek ölçüde normalleştiricidir. Modern eğitim yönetimi anlayışına göre 'normalleştirilmiş' öğretmen ve yöneticiler, etkili öğretmen ve etkili yöneticilerdir.

Modern okullarda öğretmenler ve yöneticiler normalleştirmeyi başarmak için çalışırlar. Normalleştirme tekniklerinden biri olan ödül-ceza, yönetici ve öğretmenler tarafından etkin olarak kullanılır. Yönetici ve öğretmenlerdeki geleneksel düşünme biçimi norm ve eylemleri totalleştirici bir rasyonalite ekseninde dikte eder. Aynı zamanda normalleştirici düşünme ve eyleme biçimlerinin profesyonellik adına yapıldığı inancı pekiştirilir. Normalleştirme rasyonalitesi dışlama, sıralama, sınıflandırma ve eleme inancını da meşrulaştırır. Norm dışı olarak belirlenen kimlik ve davranış biçimlerinin dışlanmasını kolaylaştırır. Sosyo-ekonomik statünün de dışlayıcı bir unsur olarak kullanılmasına hizmet eder. Bilme, bilgiyi kullanma ve bilgiyi paylaşma biçimlerinin farklılığını da dışlayıcı bir unsur olarak kullanabilir. Bu rasyonaliteye hizmet eden eğitim ideoloji ve epistemolojisi bireyleri başarı düzeyine, sosyo-ekonomik statüsüne ve yeteneğine göre kategorize eder. Böylece totaliter ve otoriter güç ilişkilerinin değiştirilmesini ve eleştirilmesini gayri meşru görür. Disipline edici ve biyo-politik eğitimle, öğrencilerin demokratik toplum temelinde dönüştürüldüğü iddia edilmektedir. Ancak neo-liberal ve evrenselleştirilmiş eğitim büyük ölçüde demokratik normları dışlayıcı biçimde işlemektedir. Böylece çağcıl eğitim örgütleri, okul pratikleriyle, sosyal eşitsizlik ve tahakküm ilişkilerini yeniden üretir (Aka, 2004; Lewis, 2007).

Bireyleri çoğulluk içinde bireyselleştiren bu disipline edici yöntemler önce eğitim kurumlarında ortaya çıkmaktadır. Burada onlarca öğrenci için bir öğretmen vardır; yine de, bu öğrenci çokluğuna rağmen, iktidarın bireyselleşmesini, sürekli bir denetimi, her anın gözetlenmesini elde etmek gerekir. Sayısal olarak not vermenin, sınavların ve giriş sınavlarının ortaya çıkışı, bireyleri, öğretmenin gözü önünde niteleme ve yargılama, sınıflandırma olanağını da doğurmaktadır (Foucault, 2000a, s. 150-151).

Aynı anda hem akademisyen hem de entelektüel olmak, üniversitelerde öğretilen, alınan bilgi ve analiz biçimini yalnızca başkalarının düşüncelerini değil; aynı zamanda kendi düşüncelerini de değiştirecek şekilde kullanmaya çalışmak anlamına gelir. İnsanın kendi düşüncesini ve başkalarının düşüncelerini değiştirme çabası entelektüelin varlık nedenidir. Entelektüelin işi, kendi alanında yaptığı analizler aracılığıyla, önermeleri sorgulamak, insanların zihinsel alışkanlıklarını, olayları ele alma ve

düşünme biçimlerini sarsmak, alışılmış ve genel geçer şeyleri yıkmak, kurallar ve kurumları yeniden incelemek ve bu sorunsallaştırma temelinde siyasî bir iradenin oluşum sürecine katılmaktır (Foucault, 2000b, s. 92-95).

İletişim ağları ve öğrenme ilişkisini düzenlemede, çok yönlü yaratıcılığı dikkate almada, toplumsal norm ve normalleştirme ölçütlerini yeniden düşünmede, yerleşik prosedür ve işleyişlerin reddinde, her türlü ayrımcılığın karşısında eşitlik yönünde eylemde bulunmada, yerleşik bilme ve bilgi biçimlerine karşı alternatifler geliştirmede, uzman kültürünü kırmada, kapitalist kanallar ile bireysel ve kolektif yaşam alanlarının kılcallarına uzanmış ve bu kanallarla sürekli yeniden üretilen ve görünmez kılman tahakküm biçimlerini reddetmede farklı bir rasyonaliteye, akıl yürütmeye gereksinim vardır (Lewis, 2007). Çağcıl okulların yönetim ve planlama anlayışlarında, kontrol ve gözetlemeyi kolaylaştıracak bakış açıları egemendir. Eğitim yöneticilerinin ve akademisyenlerin, devlet ve yerel yönetimlerin politika oluşturma ve uygulama biçim ve süreçlerini sorgulaması gerekmektedir (Maxcy, 1991; Shenker, 2008). Eğitim yöneticilerinin gizli kalmış, örtük tahakküm ilişkilerini görünür hale getirmesi; bilgi ve iktidar ilişkileri ile baskı teknikleri hususunda farkındalık sahibi olmaları daha insanî ve adil bir dünya için hayati bir önem taşır. Diğer taraftan eğitim yönetimi araştırmaları, iktidar kavramına teorik ve yönetsel olarak, teknik, örgütsel, ideolojik ve yetki bağlamında geniş ölçekte bakabilmelidir. Eğitim politikalarının ideolojik etkilerini söylem analizi ile yeniden ele almak, eğitim politikalarını okurken eleştirel bir yaklaşım ve demokratik bir bakış açısı geliştirmek, demokratik politika anlayışını yeniden kuramsallaştırmak ya da yeniden inşa etmek eğitim yönetici ve araştırmacılarının asli görev ve sorumluluğu kapsamında düşünülmelidir (Gore, 1995; Olssen, Codd ve O'Neill, 2004).

Modern kurumların (okul, hapisane, hastane ve benzeri) yapısında işleyen biyo-iktidarın mikro yapısını, disiplin boyutunda ortaya çıkarmak ve aynı zamanda yönetimi güç ilişkileri olarak tanımlamak daha insanî bir toplum için bir başlangıç noktası olarak görülmelidir. Yönetimsellik, bireyleştirme ve totalleştirme, insan davranışlarını bu doğrultuda yönlendirme yöntem ve teknikleridir. Bu açıdan son yıllarda gündeme gelen yaşam boyu öğrenme insan eylemlerini topyekûn belirleme konusunda yeni bir kontrol teknolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Olssen, 2006, s. 214-216). Yapılması gereken bilgi ve öğrenme etkileşimini ekonomik gereksinimlere bağlayan neo-liberalizmin sorgulanmasıdır. Dolayısıyla eğitim ve demokrasi ilişkisini yeniden inşa etmekle yükümlü eğitim politikacılarının en azından aşağıdaki ilkeleri göz önünde bulundurması gerekmektedir:

1. Adillik idealini gözetmeli ve gerçekleştirmek için çaba sarf etmelidir.
2. Devletin aslı görevi olarak, eğitim ve bilgiye ulaşma hakkını koruması konusunda garantör ve izleyici olmalıdır.
3. Eğitim politikalarını, insanî toplum normlarını geliştirmek için yeniden yapılandırmalıdır.

Bilgi, sosyal bir üründür. Örgüt kültürü, kabul edilebilirlik, kimikleştirme, değerler açısından dikkat çekicidir. Eğitim örgütleri, sosyal pratikleri, ürettikleri bilgi, değer, kimikleştirme politikaları bağlamında egemenlik ilişkilerinin güçlendirildiği bölgeler olarak görülebilir. İdeoloji aracılığıyla siyasal iktidar kendi ilkelerini topluma dayatır. Eğitim de bu dayatmanın kurumsal zeminini siyasal iktidara sunar. Siyasal iktidarın özü olan toplumsal birlik, bütünlük ve uyum sağlama işlevi eğitim kurumlarıyla gerçekleşir; çünkü birlik, bütünlük ve uyum siyasal iktidara bütüncül bir iktidar alanı yaratarak yekûncü bir evrenin düzenlenmesi imkânını verir. Siyasal iktidarın bilgi ve gerçekliklerini mutlak doğrular olarak dayatan öğreti ile toplumu bir bütün olarak düzenlemeye şartlanmış siyasal iktidar; geliştirdiği stratejiler ile öğretmen ve yöneticilerle buluşur (Çetin, 2001, s. 201).

Eğitimin gücü, bilgi ve bilim tekelinin siyasal iktidar tarafından üretilip kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bilgi, iktidarın aracıdır. İktidarı beslemek ve güçlendirmek için işler. Bu nedenle her iktidar arayışıyla birlikte bilginin araçsallığı da artar. Bilgi, iktidara duyulan güç tutkusunun artma derecesine bağlıdır. Bilgi insanı tanımanın, onu düzenlemenin, dönüştürmenin ve manipüle etmenin bir aracıdır. Bu yüzden bütün bilgi aktarım ve uygulayım süreçleri iktidar hiyerarşisiyle beslenir ve ona göre şekillenir. Bilginin egemenliği doğal olarak iktidarın egemenliği demektir. Hiçbir bilgi kendi içinde bir iktidar formu, bir iktidar fonksiyonu ve diğer iktidar formlarına bağlı bulunan bir iletişim, kayıt, insanları toplayıp kontrol etme ve kendi sistemini yayma düzeni olmaksızın şekillenemez, varlığını devam ettiremez. Hiçbir iktidar da bilginin üretimi, düzenlenmesi, dağıtımı ve alıkonması olmaksızın uygulanamaz, gerçekleşemez. Eğitim ve ideoloji birbiriyle yakından ilgili olarak siyasal iktidarın kendi meşruiyet ilkelerine mutlaklık ve kutsallık kazandırdığı araçlardır. Eğitim ve öğretim süresince 'bilgi ve gerçek' onu üreten ve yayan kurumlarda merkezi bir güce dönüştürülür. Bu 'gerçek,' siyasal iktidar tarafından devamlı olarak tek gerçek olarak sunulur (Çetin, 2001, s. 208).

Foucault'a göre rasyonel sistemler, çalışanlar üzerinde doğrudan baskı oluşturur. Bu durum, sistem veya sistemler aracılığı ile çalışanların

performansı ve görevleri denetlenir (Aytaç, 2005, s. 249). Bu doğrultuda yönetici yetiştirme etiğinin dayanak noktası, 'kendilik kaygısı' olmalıdır. Kendilik kaygısı, iyi bir yöneticinin ortaya çıkması açısından, pedagojik, etik ve ayrıca ontolojik bir koşul gibi görünmektedir. Gücü kötüye kullanma eğilimindeki yönetim teknikleri karşısında eleştirel düşünce ile bireysel özgürlüğün elde edilmesini sağlayan etik araştırmaların eklemlendiği nokta buradadır.

Örgüte ilişkin çalışmalar; örgüt kültürü, liderlik, öğrenen örgütler, zeki örgütler ve benzeri konular üzerine odaklanmaktadır. 1980'lerde kültür, 1990'larda yönetsel yeterlikler ve 2000'li yıllarda gündeme gelen sanal örgüt söylemleri özünde sürekli bir mikro-iktidar taşımaktadır. Eğitim yöneticileri ve eğitim bilimciler, kendiliğin ontolojik eleştirisi yapması gerekmektedir. Foucault'un soy-bilimsel yaklaşımı örgütsel analizde, öznelğin sınırlarını sorgulayarak öğrenme, uyum, konu alanı uzmanlığı bağlamında eleştirel düşünürselliği öngörür (Chan, 2000; Limas, 2006; Mann, 2008). Örgüt kültürünü ana-akım söylem ve rejimlerin belirleyiciliğinden kurtarmak gerekir. Özgürlük ve direniş kavramları örgütsel çözümlemede, kavramsal ve teknik açıklık getirmek anlamında kullanılmalıdır. Foucault'un bu noktada önerdiği çıkış noktası şudur: "Olduğumuz şeyi reddetmektir." Bu tavır, insanın yeni özgürlüğünü sağlamada bir başlangıç noktasıdır.

Yönetmek, neo-liberal yönetimselliğe karşılık gelecek nitelikte *sorunsallaştırma sanatı* olarak düşünüldüğünde, sorunsallaştırma belirli bir doğruluk rejimi içerisinde doğru/yanlış oyunu pratiğini tanımlamaktadır (Yıldırım, 2004, s. 29). Dolayısıyla, eğitim yönetimi araştırmalarının ve uygulamalarının artan biçimde neo-liberal ekonominin diline dönüştürdüğü açıktır. Eğitim yönetimi de bu yönetim rasyonalitesine dayalı olarak, bu yeni egemenlik kipiyle yönetilen, nüfusa içkin bir egemenlik paradigması geliştirmektedir. Eğitimin yönetilmesi de nüfusu, kitleleri, nüfusla ilgili biyo-politik unsurları, oranları, sorunları ele almayı öngörür. Devlet yönetiminin bir uzantısı olarak, nüfusun güvenliğini gözetecek şekilde, insanları mekânsal olarak da yöneten, çevreleyen, sınırlayan, hizaya sokan eğitim yönetimi zihniyeti, okul ortamlarında varlığını korumaktadır.

Batı kökenli siyasal aklın bir halkası olan neo-liberalizm, eğitim yönetimi yaklaşım ve uygulamalarında baskın durumdadır. Alanda yapılan tezler, araştırmalar, makaleler, bildiriler tematik ve kurgusal olarak incelendiğinde, büyük ölçüde işletme diline karşılık gelecek, kalite, rekabet, verimlilik, maliyet etkinliği, girişimcilik, risk yönetimi kodlarına göndermede bulunmaktadır. Siyasetin ekonomi karşısındaki yenilgisi, eğitim yönetiminin ekonomi karşısındaki yenilgisinde karşılığını bulmakta

ve içinde yaşadığımız zamanın rasyonalitesinin bu olduğu inancını dayatmaktadır. Eğitim ideolojisi, siyasal aklın aracı olarak *kontrol toplumunun* devamlılığını amaçlamaktadır.

Foucault pratik akıl formu olarak dört tür teknolojiye bahseder (Yıldırım, 2004, s. 31-32): a) Üretim teknolojileri (nesnelerin üretimi, kullanımı, dönüştürülmesi), b) İşaret teknolojileri (anlam, işaret, sembol üretimi), c) İktidar teknolojileri (bireylerin hareket tarzlarını belirleyen ve onları belirli amaçlar için kullanan ya da boyun eğdiren, özneyi nesneleştiren teknolojiler) ve d) Kendilik teknolojileri (bedenlerin, ruhların, düşüncelerin, hareket tarzlarının ve varoluş biçimlerinin üzerinde, kendi imkânları ya da başkalarının yardımıyla bir dizi operasyon yapmalarını ve böylece belirli bir mutluluk, saflık, bilgelik, kusursuzluk veya ölümsüzlük hallerine ulaşmak üzerine kendilerini dönüştürmelerini sağlayan teknolojiler). Eğitim sistemleri, özellikle işaret, iktidar ve kendilik teknolojileri ekseninde işleyerek öznenin kurulumu ve devlet düzeni arasındaki ilişkileri sürdürür. Bu teknoloji türleri, kapalı ve otoriter toplumlarda, eğitim ideolojileri yardımıyla kendilik teknolojilerinin tahakküm teknolojileri olarak tasarlanması ve sürdürülmesi şeklinde varlığını korur.

Batı toplumlarında gelişen yönetim pratiklerinin temel özelliği; her bireyi aynı anda yönetmesi, bir yandan bireyselleştirirken bir yandan 'totalize' eden siyasal akıldan yola çıkmasıdır (Yıldırım, 2004, s. 35). Eğitim yönetimi pratikleri de özünde 'totalize' eden bir siyasal aklın uzantısı gibidir. Yönetim, yönelimin yönlendirilmesidir (Gillies, 2008; Yıldırım, 2004, s. 33). Başka bir anlatımla, bireylerin eylem ve kendilerini yönlendirme tarzlarını yönlendirmek, şekillendirmek, düzeltmek, ıslah etmek, bireylerin olası eylemleri üzerinde çalışmak üzerinden işleyen bir eğitim yönetimi ideolojisinin varlığından söz edilebilir. Kuramsal, etik, felsefi olmanın ötesinde, yönetsel eylemlerin pratik niteliği, davranışları şekillendirme, yönlendirme ve düzenleme tarzında tahakküm niteliği taşımaktadır. Yönetim, düzene sokulmuş ve hesaplanmış özgül bir iktidar tipidir (Yıldırım, 2004, s. 35). Devlet düzenince ya da iktidar aygıtlarınca belirlenmiş bir hayat tarzının yönetimi olarak kurgulanmış ideolojik bir aygıt olarak eğitim, kontrol toplumunun oluşumuna belli bir hayat nizamını zorla kabul ettirerek hizmet eder.

İktidar, bir kurum değil bir stratejidir. İktidarı, pratiklerde aramak gerekir. Ekonomi, yönetim pratiklerinin odağına yerleştirilmiştir. Yönetim sorunsalında, ortak iyinin, kamusal yararın saptanması, yönetimin hukukî konumunun tespit edilmesi gözetilememektedir, bütün süreçlerde en verimli, en uygun, en işe yarar yöntemin belirlenmesi ve uygulanması eğilimi

egemendir (Akar, 2007; Huckaby, 2007). Neo-liberal yönetim rasyonalitesi, yönetsel taktik olarak girişimciliği öne çıkarır. Girişimcilik hayatın her alanında teşvik edilmesi gereken bir davranış biçimi ve rekabet düzeyini artırmayı amaçlayan davranış düzenidir. Temel hak ve özgürlüklerle donatılmış *vatandaş-öznen* karar süreçlerinde risk alabilen, kâr zarar tahminlerini bütün hayat süreçlerine uygulayan *girişken özneye* geçişi mümkün kılan, kısaca hayatın kendisini bir girişim pratiğine dönüştüren bir biçimlenmedir (Yıldırım, 2004, s. 52). Bu biçimlenme, eğitim yöneticilerini yetiştirmede ve yönetici yeterlilikleri söz konusu olduğunda, üzerinde en çok durulan özelliktir. Özellikle Milli Eğiti Bakanlığı'nın (MEB) 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Yapılan Değişiklik Sonucu Getirilen Yenilikler adlı kanun değişikliği, özelde zorunlu eğitim kavramının yaslandığı yönetsel mantığı genelde ise tüm eğitim politikalarını özelleştirme, ticarileştirme, yatırım aracı haline getirme yönündeki kavramlara bağlı bırakmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Eğitim yöneticilerinin ve araştırmacılarının eğitim ideolojisi aracılığıyla belirlenen disipline edici ve normalleştirici verili toplumsal kodların eğitim politikalarını ve yönetsel eylemlerini belirleyen doğruluk rejimine hizmet ettiklerinin farkına varmaları gerekmektedir. Güvenlik, risk yönetimi, girişimcilik, standartlaştırma, plânlama, etkililik, verimlilik, kâr, maliyet gibi işletme terimleriyle kuşatılan alan bilgisine, öz olarak ne tür bir rasyonaliteye hizmet ettiklerine ilişkin eleştirel bir tutum konusunda yeni bir bakış açısı geliştirmeleri gerekmektedir. Bu çalışma bağlamında, eğitim yönetimi alanındaki araştırma ve uygulayıcılar, aşağıdaki önerileri tartışmaya açmaları gerekmektedir: Yönetim süreçlerinin nasıl kurgulandığı çözümlenmek, insan yetiştirme düzeninin egemen ideoloji ile ne tür bir ilişki içinde olması gerektiğini analiz etmek, araştırma ve uygulama süreçlerinde ne tür stratejilerin izlenmesi gerektiği tartışmaya açmak. Eğitim yöneticileri, idarî süreç ve eylemlerde kullandıkları baskı araçlarının farkına varmaları için, yönetici eğitimi içerikleri, bu anlamdaki bilinçlenmeyi sağlayacak sosyolojik, politik, ekonomik, psikolojik ve felsefî araçlarla zenginleştirmek. Yöneticiler, yönetim süreçlerinde gözetleme, izleme, kontrol, disiplin araçlarını kullanarak, 'iktidarın nesnesine' dönüşmeyi reddeden bir tutumu benimsemeli, insanî yönetim süreçlerini desteklemelidir. Yöneticilerin, entelektüel ve politik bir kimliğe sahip olmaları zorunludur. Politik kimlik ise verili ideolojilerin kutuplaştırıcılığını değil, gerçek anlamda kapsayıcı bir siyaset ve insan bilimi donanımını gerekli kılmaktadır. Yönetsel eylemlerde, örgüt yapısını oluşturmada, bireyleri yer, zaman, yetenek gibi araçlarla

bölen, kategorize eden ve “normalleştiren” stratejileri terk edip, farklılık ve dinamikleri gündemine alan bir örgüt kültürünün yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Eğitim yönetimi alanındaki araştırmacı ve uygulayıcıların, daha adil ve insani bir dünyanın inşasına katkı sağlayan özgür entelektüeller olarak tanımlanmaları gerekmektedir.

Kaynaklar/References

- Aka, A. (2004). Foucaultcu perspektiften disiplinler iktidar teknikleri ile bireyselliğin üretilmesi. *Eğitim, Bilim ve Toplum*, 2(28), 28-40.
- Akar, M. Y. (2007). *Marksist ve Foucault'cu iktidar anlayışları üzerine sosyolojik bir karşılaştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Althusser, L. (2006). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki.
- Aytaç, Ö. (2005). Bürokratik kurumlar ve baskı düzenleri. *FÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 249-278.
- Barrat, E. (2008). The later Foucault in organization and management studies. *Human Relations*, 61(4), 515-537.
- Barrat, E. (2004). Foucault and the politics of critical management studies. *Culture and organization*, 10(3), 191-202.
- Chan, A. (2000). Redirecting critique in postmodern organization studies: The perspective of Foucault. *Organizational Studies*, 21(6), 1059-1075.
- Chan, A. (2001). *Toward a genealogy of organizational culture. The perspectives of Foucault*. Critically Constituting Organization. NY: John Benjamin.
- Chandler, A. M. L. (2009). *Agent and subject of discipline: How novice teachers experience techniques of power* (Unpublished dissertation). University of Nevada, Nevada.
- Çetin, H. (2001). Devlet, ideoloji ve eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 201-211.
- English, L. M. (2006). A Foucauldian reading of learning in feminist, nonprofit organizations. *Adult Education Quarterly*, 56(2), 85-100.
- Foucault, M. (2000a). *Özne ve iktidar* (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2000b). *Entelektüelin siyasi işlevi* (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2000c). *Büyük kapatılma* (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (1992a). *Hapishanenin doğuşu* (Çev. M. A. Kılıçbay): Ankara: İmge.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu savunmak gerekir*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Foucault, M. (2003). *İktidarın gözü* (Çev. I. Ergüden ve O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı.

- Foucault, M. (1992b). *Ders özetleri*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Gambetti, Z. (2009). İktidarın dönüşen çehresi: Neo-liberalizm, şiddet ve kurumsal siyasetin tasfiyesi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, 1-11.
- Gillies, D. (2008). Developing governmentality: Conduct and education policy. *Journal of Education Policy*, 23(4), 415-427.
- Gore, J. M. (1995). After postmodernism: Education, politics and identity and school life. In Smith, R. & Wexler, P. (Eds.), *Foucault's poststructuralism and observational education research: A study of power relations*. London: Taylor & Francis.
- Günlü, R. (2003). Özerklik, toplumsal dönüşüm ve eğitim. *Eğitim Bilim Toplum*, 1(1), 4-19.
- Hesapçioğlu, M. (2000). Michel Foucault hakkında. *Foucault, psikoloji ve ruhsal hastalık*. İstanbul: Birey.
- Huckaby, M. F. (2007). Making use of Foucault in a study of specific parrhesiastic scholars. *Educational Philosophy and Theory*, 40(6), 771-788.
- Karaismailoğlu, F. (2006). *Sosyal teoride iktidar tartışmaları: Marx, Nietzsche, Weber, Foucault* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Karakayacı, Ö. ve Kurtarıcı, E. (2006). Töre seçilmişler ve diğerleri, güç, erk, iktidar olguları bağlamında insancıl bir iktidara doğru. Planlama felsefesi, (Editör: E. Kurtarıcı). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Köse, E. (2009). *Yeni bir iktidar tarzı olarak liberal yönetim zihniyeti ve beşeri-sosyal sermaye kavramı*. (<http://iibf.ogu.edu.tr.kongre/bildiriler/02-01.pdf>. erişim tarihi, 24.03.2010).
- Kurtarıcı, E. (Ed.). (2006). *Planlama felsefesi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Levitt, R. (2008). Freedom and empowerment: A transformative pedagogy of educational reform. *Educational Studies*, 44, 47-61.
- Levin, G. (2008). A Foucaultian approach to academic anxiety. *Educational studies*, 44, 62-76.
- Limas, J. M. C. (2006). Technologies of disciplinary power in action: The norm of the "Good student". *Higher Education*, 52, 665-686.
- Maxcy, S. (1991). *Educational Leadership: A pragmatic perspective*. NY: Bergin & Garvey.
- Mann, S. J. (2008). *Study, power and university. The institutions as a context for learning*. Critically Constituting Organization. NY: John Benjamin's.
- Mayo, C. (2000). The uses of Foucault. *Educational Theory*, 50(1), 103-116.
- Mills, S. (2003). *Michel Foucault*. London: Routledge.
- Olssen, M., Codd, J., & O'Neill, A-M. (2004). *Education policy: Globalization, citizenship, democracy*. London: Sage.
- Olssen, M. (2006). Understanding the mechanism of neoliberal control: lifelong learning, flexibility and knowledge capitalism. *International Journal of Lifelong Education*, 25(3), 213-230.

- Olssen, M. (1999). *Michel Foucault: Materialism and education*. London: Bergin and Garvey.
- Peters, M. A. (2007). Foucault, biopolitics and the birth of neoliberalism. *Critical Studies in Education*, 48(2), 165-178.
- Peters, M. A. (2002). Foucault and governmentality. Understanding the neoliberal paradigm of educational policy. *School Field*, XII(5/6), 59-80.
- Prasad, A. (2009). Contesting hegemony through genealogy: Foucault and cross cultural management research. *International Journal of Cross Cultural Management*, 9(3), 359-369.
- Rose, N. (2001) The politics of life itself. *Theory, Culture & Society*, 18(6), 1-30.
- Saygılı, A. (2005). Modern devletin beden ideolojisi üzerine kısa bir deneme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54(3), 324-340.
- Seals, G. (1998). Objectively yours, Michel Foucault. *Educational Theory*, 48(1), 59-66.
- Shenker, S. (2008). Applying Foucault's "archaeology" to the education of school counselors. *Educational Studies*, 44, 22-29.
- To, S. (2006). Using Foucault's concept of power to analyze school discipline and draw implications for school social work service in Hong Kong. *International Social Work*, 49(6), 779-790.
- Yıldırım, Y. (2004). Batı siyasal aklının analitiği: Yeni bir egemenlik formuna doğru. *Toplum ve Bilim*, 99, 28-64.

İletişim/Correspondence:

Prof. Dr. Selahattin Turan
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Eskişehir
e-posta: sturan@ogu.edu.tr

Received: 20/08/2011

Revision received: 08/06/2012

Approved: 11/06/2012